

Nico de Glas (ed.), **Holland is een eiland. De Batavia van Hadrianus Junius (1511-1575)** (Hilversum: Verloren, 2011, 512 pp., ISBN 978 90 8704 214 1); Dirk van Miert (ed.), **The Kaleidoscopic Scholarship of Hadrianus Junius (1511-1575): Northern Humanism at the Dawn of the Golden Age** (Brill's Studies in Intellectual History 199; Leiden, Boston: Brill, 2011, xii + 319 pp., ISBN 978 90 04 20914 5); Dirk van Miert, **Hadrianus Junius (1511-1575). Een humanist uit Hoorn** (Biografische Reeks Hoorn 1; Hoorn: Vereniging Oud Hoorn, Publicatiestichting Bas Baltus, 2011, 160 pp., ISBN 978 90 76385 00 6).

Begrippen als 'Renaissance' en 'humanisme' hebben de wind mee in de huidige tijd. Ze wekken grote verwachtingen en worden hooggeschat. Geen wonder dat men zich meer dan ooit beijvert om het geboorte- of sterfjaar van renaissance humanisten te herdenken. Ook wat minder bekende namen profiteren van deze hausse in waardering. Hadrianus Junius is een voorbeeld daarvan. Zijn 500ste geboortedag werd op 1 juli 2011 in zijn geboortestad Hoorn gevierd, nadat er eeuwenlang weinig aandacht aan deze geleerde was besteed. Dergelijke eeuwfeesten bieden de gelegenheid om het oude beeld op te poetsen, nieuwe accenten te leggen, en versleten karakterisering en aan te passen. De drie hierboven genoemde boeken, die verschenen in de tijd van, of naar aanleiding van de Hadrianus Junius-herdenking in Hoorn, proberen af te rekenen met zijn oude imago van een omgevallen boekenkast en van een van de wereld afgekeerde kamergeleerde. Dat één enkel woord daarbij al een groot verschil kan maken heeft Dirk van Miert, enthousiast verdediger van het nieuwe Junius-beeld, goed begrepen. Hij wijst wat dat betreft op de wijziging van de toelichting op het bordje van de 'Juniusstraat' in Hoorn: stond er aanvankelijk 'Dr. Adrianus Junius, 1511-1574 [sic], geleerde' [cursief ZvM], in 2011, het jaar van zijn herdenking, werd dit gewijzigd in 'Hadrianus Junius, 1511-1575 [sic], humanist' [cursief ZvM]. In de drie hierboven genoemde studies wordt eenzelfde beeld van Junius als 'humanist' naar voren geschoven.

Dit humanisme van Adriaen de Jonghe, zoals Junius oorspronkelijk heette, uitte zich onder andere in het brede terrein van onderzoek en schrijverschap, waarmee hij zich bezig hield als arts, filoloog, historicus, taalkundige, en als gevierd schrijver van *emblemata*. Zijn werk was in veel opzichten de continuering van het uit de Oudheid puttende humanisme dat onder Erasmus tot bloei was gekomen in de Nederlanden. Toch zijn er grote verschillen tussen Erasmus' en Junius' generatie: toen Erasmus stierf was

Junius 25 en waren veel van Erasmus' doelstellingen verwezenlijkt, of onbereikbaar geworden als gevolg van de Reformatie. De humanisten waren niet langer de straatvechters van weleer, maar verwierven zich vaste posities aan gevestigde instituten, zoals de universiteiten, waarvan ze voorheen werden geweerd. Het naar het oude voorbeeld gemodelleerde Latijn dat zij onderwezen was bovendien in het algemeen tot standaard verheven. Junius' optreden sluit aan bij die verandering in de maatschappelijke positie van de humanisten. Zijn geleerdheid ontbeert (zou men kunnen zeggen) 'Sitz im Leben'. Hij is de wat bedaagde, weinig geëngageerd overkomende geleerde, steeds naarstig op zoek naar posities waarin hij zijn studies in alle rust kon voortzetten. In 1575 (kort voor zijn dood) bood Janus Dousa hem een plaats aan als hoogleraar in de medicijnen aan de nieuwe universiteit van Leiden. In de drie boven genoemde uitgaven wordt Junius overtuigend neergezet als de belangrijkste overgangsfiguur tussen Erasmus' gouden tijdperk en de Nederlandse Gouden Eeuw met grote namen als die van Lipsius, Scaliger en Grotius. Velen van hen waren nauw verbonden met de Leidse universiteit.

Hadrianus Junius. Een humanist uit Hoorn van de hand van Dirk van Miert is een uitgave van de Vereniging Oud Hoorn en de Publicatiestichting Bas Baltus (eveneens uit Hoorn). Het prachtige, in wat groter formaat uitgevoerde boek geeft blijk van de trots van de stad Hoorn op haar voormalige burger en richt zich tot een breder geïnteresseerd publiek. Het Latijn is zoveel mogelijk vervangen door vertalingen, en bovendien zijn allerlei aantrekkelijke kleurenafbecdingen toegevoegd als aanvulling op Van Mierts deskundige en gedetailleerde schets van Junius' leven en van zijn tijd. Er is veel tijd en moeite in geïnvesteerd in deze levensschets, en met enig recht noemt Van Miert het zelf (in zijn *The Kaleidoscopic Scholarship of Hadrianus Junius*): 'the most elaborate account of Junius' life'. De auteur grijpt de gelegenheid aan om de lezer te onderwijzen over zeer uiteenlopende aspecten van de (Latijnse) Renaissance-cultuur. Technische discussies, zoals die rond de waarde van termen als 'Renaissance' en 'humanisme' worden niet uit de weg gegaan. In afzonderlijke kaders, los van de lopende tekst, worden 'mini-colleges' gegeven over onderwerpen als 'Latijnse eigennamen' (naar aanleiding van Junius' Latijnse naam), 'De Grand Tour' (Junius' verblijf in Italië en Frankrijk), 'Geschiedenis en medicijnen: hand in hand' (de diepe kennis van de klassieke oudheid bij veel artsen uit Junius' tijd), 'Vrijdenkerij en tolerantie' (Junius' contacten met Coornhert en zijn spotgedicht op David Joris), en 'De klassieke traditie en de botanie in de Renaissance' (de door Junius' beschreven en naar hem vernoemde, inmiddels vrij zeldzame duinstinkzwam (*Phallus hadriani*)), et cetera.

Hoofdstuk tien gaat nader in op 'Het karakter van Junius' werk en zijn persoon'. Van Miert behandelt met de nodige *common sense* de vraag hoe Junius en Erasmus zich verhielden. Een antwoord op deze vraag is ook daarom van node, omdat Junius door Sambucus, Dousa en Lipsius (enigszins verrassend) een tweede Erasmus werd genoemd. De overeenkomsten en verschillen in het optreden van beide mannen worden goed duidelijk. Veelzeggend is wat dat betreft Van Mierts opmerking: 'Junius toonde vooral interesse in woorden, gemeenplaatsen, spreekwoorden en citaten'.

Ook Nico de Glas erkent in de inleiding van zijn vertaling van Junius' *Batavia* dat Junius soms wel wat veel vraagt van het uithoudingsvermogen van de moderne lezer. Zijn veelvuldige klassieke reminiscenties doen de lezer gemakkelijk verzuchten: *Quid ad rem?* Toch zoekt Nico de Glas de reden voor het verbod van de Staten van Holland uit 1570 om de *Batavia* te drukken – ook al hadden diezelfde Staten vijf jaar eerder de opdracht tot het schrijven van de *Batavia* verstrekt! – niet zozeer in het ogenschijnlijk gebrek aan politiek engagement van de schrijver, maar in de veranderde politieke omstandigheden. Toen het werk uiteindelijk in 1588 dankzij Janus Douza werd gedrukt, was de politieke werkelijkheid nog verder gewijzigd. Het boek droeg weliswaar bij tot het ontstaan van de Bataafse mythe, maar werd nooit het veel gelezen boek dat Junius gehoopt had te schrijven.

De teruggang in de kennis van het Latijn maakt de met zo veel zorg en liefde gemaakte vertaling van de *Batavia* extra welkom. Mede dankzij de deskundige inleiding en de adequate toelichtingen biedt het werk historisch geïnteresseerden een rijke bron voor de bestudering van het midden-zestiende-eeuwse Holland (in Habsburgse context). Wie zich stoort aan Junius' vele verwijzingen naar de cultuur van de Griekse en Romeinse Oudheid, neme de opmerking van de vertaler ter harte dat deze uitweidingen voor Junius een manier waren om glans te verlenen (*illustratio*) aan de betekenis en geschiedenis van Holland. En schrikt men terug voor de omvang van het boek, dan valt aan te raden om te beginnen met de meest tot de verbeelding sprekende delen. Daartoe horen wat mij betreft hoofdstukken als die 'over de talenten, interesses en zeden van de Hollanders', 'over de natuurlijke rijkdommen en kwaliteiten van Holland' en 'over de voornaamste steden van Holland en over de kleinere steden'.

Het derde boek, Dirk van Miert (ed.), *The Kaleidoscopic Scholarship of Hadrianus Junius (1511-1575)*, is opgedragen aan de herinnering van Ari Wesseling en richt zich tot een internationaal publiek van geleerden die ook het Latijn beheersen. In deze bundel is oud en recent onderzoek bijeengebracht. Allereerst is er de Engelse bewerking van Chris Heesakkers inaugurele rede uit 1989 (nu met de titel: 'From Erasmus to Leiden: Hadrianus Junius and his Significance for the Development of Humanism in Holland in the Sixteenth Century'). Deze rede heeft ook anderen op het spoor van Junius gezet. Coen Maas beschrijft de plaats van de *Batavia* in de historiografie van de Nederlanden, en Nico de Glas gaat in op de achtergrond en inhoud van datzelfde werk. Andere bijdragen zijn onder andere Dirk van Mierts studie van Junius' *Animadversa*, Chris Heesakkers' bestudering van de Martialis-edities van Junius' hand, en een onderzoek van Toon van Hal naar de aard van zijn veeltaligheid in zijn meest succesvolle werk de *Nomenclator*.

Junius' liefde voor woorden en etymologie, zoals die in zijn lexicografische *Nomenclator* tot uitdrukking komt, speelt ook een rol in zijn *Emblemata*. Deze *emblemata* vormen het laatste grote onderwerp in de bundel. Ze werden veel gelezen en geïmiteerd. Ari Wesseling gaat in op de *emblemata* in het licht van Erasmus' *Adagia*; zijn informatieve artikel is een postume vertaling van een eerder in het Italiaans verschenen artikel. Karl Enenkel gaat op erudiete wijze in op de vraag hoe Junius zijn *Emblemata* bedoeld heeft en

hoe de commentaren die Junius toevoegde aan zijn *Emblemata* opgevat moeten worden. De waardering die Junius' *emblemata* nu nog steeds genieten, geeft juist deze beide artikelen een extra betekenis.

Zweder von Martels, Rijksuniversiteit Groningen